

Sběr odpadu je práce

Zakladatelka odborové organizace indických sběraček odpadu zasvětila svůj profesní život zlepšení pracovních podmínek nejchudších a nejopovrhovanějších členek indické společnosti. Mluvili jsme o jejich životě a také o tom, zda vzdělání osvobozuje od chudoby a nakolik spolu souvisí řešení sociálních a environmentálních problémů.

MARKÉTA VINKELHOFEROVÁ

Už téměř tři desetiletí pomáháte indickým sběračkám odpadu domoci se pracovních a občanských práv. Jak jste se k tomu dostala?

Když jsem v roce 1989 ukončila vysokoškolské studium společenských věd v Bombaji, vrátila jsem se zpět do svého rodného města Pune ve státě Maháráštra, kde se objevila nabídka pracovní pozice na univerzitě v oddělení vzdělávání dospělých. Smyslem práce bylo pečovat o celkové vzdělávání dospělých, ne jenom je učit psát a počítat. Mou úlohou bylo vymyslet pro chudé projekty, které by vytvářely příjmy. Lidé ze slumů za svou nejnutnější potřebu bez váhání označovali obživu – práci. Brzy poté, co jsme spustili několik takto zaměřených projektů, jako třeba vyrábění sušených produktů či družstvo šiček, jsme však zjistili, že tento typ školení není pro chudé zrovna to pravé.

odpad. A tehdy k nám přišly matky oněch dětí s otázkou: Proč neposkytnete tříděný odpad i nám? Mohly bychom pak poslat své děti do školy. To byla voda na náš mlýn. Pokud by měli rodiče přístup k lepší práci, jejich děti by nemusely pracovat vůbec! Potom jsme mohli začít s úplně novým programem zaměřeným na školní docházku. Začali jsme s třiceti dětmi a stovkou rodičů v jedné chudinské oblasti a rozhodli se trochu to institucionalizovat – rozdávali jsme letáky, propagovali třídění. Po večerech jsme společně chodili do slumů, abychom mobilizovali další sběračky odpadu, přičemž zůstat přes noc v jejich domovech byl nejlepší způsob, jak je aktivizovat a propojit.

Jak se sběračky odpadu ve městě Pune dostaly do slumů? Odkud se vzaly?

Většina z nich se přistěhovala z venkovských oblastí. V roce 1972 bylo v provincii Mahá-

radž budete potřebovat vhodný prostor a nějaký počáteční kapitál. Sběr odpadu neklade téměř žádné vstupní nároky – nepotřebujete žádné vzdělání, žádné dovednosti, žádné investice, jen fyzickou energii a pytel. Tahle práce má také silné genderové aspekty. Odpad se považuje za špinavý a poskvřňující. Lidé spojení s odpadem pocházejí z nižších kast nebo ze tříd, které jsou označovány za nižší, a z genderu, který je považován za horší. Odpad tedy typicky sbírá chudá dalitská žena, což platí s výjimkou velkých měst, jako jsou Dillí, Bombaj, Bengalúru, Čennaí či Kalkata.

Co bylo podnětem k vytvoření odborové organizace sběraček?

V důsledku naší kampaně za zajištění lepších podmínek pro sběračky začaly stovky domácností třídít odpad a objevil se jeden podnikatel, který chtěl celý obchod s odpa-

Lakshmi Narayanan. Foto Amit Thavaraj

V čem byl problém?

Především se nikdy nedostanete k těm úplně nejchudším, protože ti už pracují. Jinak by nepřežili. Po ročním úsilí bylo jasné, že projekty zaměřené na vytváření příjmů nevedou k práci na plný úvazek, která by zaručovala aspoň minimální mzdu. Konkurence stávajícího neformálního a neregulovaného trhu, který je zapleten do mnoha nekalých obchodních praktik, je příliš velká. Mezitím za námi přišlo několik dětí, které se živily sběrem odpadu a chtěly se naučit číst a psát. Zařadili jsme je do programu gramotnosti a začali zkoumat, jaké jsou podmínky jejich práce. Učení jim šlo, problém ale spočíval v tom, že po svých náročných výpravách za odpadem pak ve třídě pospávaly. Proto jsme se snažili umožnit jim přístup k vytríděnému odpadu z nedalekých bytovek, abychom jim ušetřili čas, který trávily vybíráním popelnic.

Začali jste tedy s dětmi...

Oslovili jsme několik stovek občanů a institucí v dané oblasti a přesvědčili je, aby třídili svůj

ráštra nebývalé sucho, které vyhnalo lidi z domovů. Jednomu velkému slumu v Pune se dokonce říká Sucho právě proto, že vznikl v důsledku této migrace. V Indii míváme často nedostatek vody a konkrétně v naší provincii jsou mnohé oblasti k suchu velmi náchylné. Existuje mnoho pracujících, kteří nevlastní půdu a obhospodařují pozemky jiných lidí. Právě ti museli odejít. Nejchudší a příslušníci nízkých kast nemají v případě sucha jinou možnost než jít do měst. Je to dlouhodobý problém, který souvisí s využíváním a distribuováním vody. Příslušnice nízkých kast nemohou sehnat práci ani jako pomocnice v domácnostech, proto končí jako sběračky odpadu. Většina patří mezi dality – „nedotknutelné“, kteří byli vyloučeni z kastovního systému.

Sběr odpadu je tedy indickou společností považován za špinavou práci?

Je to špinavá práce. Přestože jsou ale pracovní podmínky možná horší než v jiných odvětvích neformálního sektoru, příjem je mnohem vyšší. Například při pouličním prodeji

dem převzít. Po protestech byl z této oblasti vypuzen, ale uvědomili jsme si, že takhle nemůžeme pokračovat. Dříve nebo později se může někdo jiný pokusit udělat totéž. Navrhli jsme proto vytvořit odbory, abychom měli lepší pozici při komunikaci s městem a státem a mohli věci posouvat dále. V Pune existoval a stále existuje proslulý svaz nosičů, který nám posloužil jako vzor.

Jaký mělo vytvoření odborové organizace dopad?

Naše organizace nebyla první, která ve slumech působila. Rozdíl byl v tom, že předtím ještě nikdy nebyl organizován sektor sběru odpadu. Pro sběračky se tak objevila naděje, že se něco vyřeší. Na první shromáždění na své vlastní náklady dorazilo patnáct set sběraček odpadu, které chtěly promluvit o svých problémech a sdílet je. Rozhodlo se, že se zaregistrujeme jako odborová organizace, protože jsme cítili, že je důležité, aby sami pracující, společnost jako celek i úřady chápali sběr jako práci. Bylo nutné, aby se této práci dostalo uznání, jaké si zaslouží. Správně

